

VALSTS KULTŪRKAPITĀLA FONDAM
TUKUMA NOVADA DOMEI
TUKUMA EVAŅĒLISKI LUTERISKĀS BAZNĪCAS ATJAUNOŠANAS FONDAM
TUKUMA EV. LUT. BAZNĪCAS DRAUDZEI

arheologa,
Dr. hist. Rūdolfas Brūžas

**ziņojums par arheoloģiskās uzraudzības darbiem pie Tukuma evaņģēliski luteriskās
baznīcas (Tukums, Brīvības laukums 1, Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis Nr. 6843)
2020. gada jūnijā–septembrī.**

Arheoloģiskās izpētes darbi Tukumā, pie evaņģēliski luteriskās baznīcas (atļauja Nr. A-00943/2020) veikti no 2020. gada jūnija līdz septembrim, objektā strādājot 23 dienas. To mērķis bija nodrošināt arheoloģisko uzraudzību baznīcas pamatu rekonstrukcijas, lietus kanalizācijas un drenāžas izbūves ietvaros veikto zemes rakšanas darbu laikā. Plašāki arheoloģiskie pētījumi šeit veikti 2003. un 2019. gadā. 2003. gadā nelielā platībā ap baznīcas ēku esošās kapsētas ziemeļu daļā arheologa Mārtiņa Rušas vadībā izpētīti 10 regulāri apbedījumi un kaulu kambara daļa. 2019. gadā ap baznīcas rietumu fasādi, torni un cauri dārzam raktajās tranšejās arheoloģes Unas Cines vadībā izpētīti 11 apbedījumi.

2020. gada būvprojekts paredzēja īstenot lietus kanalizācijas un drenāžas izbūves 2. kārtu ap baznīcas ēkas ziemeļu un austrumu daļu. Arheoloģiskās izpētes darbu vadīšanas atļauja (Nr. A-00943/2020) objektā paredzēja tikai uzraudzības darbu metodiku. Ņemot vērā 2019. gada arheoloģiskās izpētes darbu rezultātus (atradumiem un pārjauktu apbedījumu paliekām blīvo kapsētas daļas kultūrslāni), lielākajā būvniecībai nepieciešamo rakšanas darbu zonā pētījumiem par atbilstošāko tika izvēlēta arheoloģisko izrakumu metodika. Uzraudzība veikta vien atsevišķām tranšejām baznīcas iekšpagalmā. Metodiskai izpētes darbu veikšanai būvniecībai paredzētais atrokamais apjoms, kas aptvēra zonu uz ziemeļiem no ieejas baznīcas sakristejā līdz tornim rietumos, sadalīts astoņās izrakumu tranšejās un divos laukumos, (1. att.).

16. tranšeja iemērīta pie sakristejas dienvidu sienas. Tā 8,4 m gara un 1 m plata. Tranšeja izpētīta līdz 1,07 m dziļumam. Tajā atsegts postīta (22.) apbedījuma paliekas. No tā saglabājušies atsevišķi dēļu zārka fragmenti vesels stilba kauls, piedevās – monētu kopatradums un bronzas zvārgulis.

17. tranšeja iemērīta „L” formā, pie baznīcas ziemeļu sienas, starp ziemeļaustrumu stūri un 1. kontrforsu. Tā 4,85 m gara un 1 m plata. Tranšeja izpētīta līdz 0,8 m dziļumam. Ap 0,6 m dziļumā atsegta baznīcas ziemeļu sienas bruģēta apmale (2. att.), kas izlikta no dūres un lielāku izmēru granīta akmeņiem. Apmale veidota līdz 0,86 m attālumam no baznīcas sienas, ar kritumu ziemeļu virzienā, kur to norobežo plakaniski likti sarkanā māla ķieģeļi. 0,8 m dziļumā visā tranšejā atsegts mūra fragments, no kā paņemti kaļķa javas paraugi.

18. tranšeja iemērīta „C” formā, pie baznīcas ziemeļu sienas, starp 1. un 2. kontrforsu. Tā 9,2 m gara un 1 m plata. Tranšeja izpētīta līdz 1,61 m dziļumam. Ap 0,7 m dziļumā atsegta baznīcas ziemeļu sienas bruģēta apmale, kas izlikta no dūres un lielāku izmēru granīta akmeņiem. Apmale veidota līdz 0,83 m attālumam no baznīcas sienas, ar kritumu ziemeļu virzienā, kur to norobežo laideniski likti sarkanā māla ķieģeļi. Tranšejas austrumu daļā, vienā augstumā ar sienas bruģētās apmales virsmu, atsegts 4. kaulu kambaris, kas bija līdz 0,32 m dziļš (3. att.). Zem kaulu kambara atsegts 30. (bērna) apbedījums. Kaps postīts, skeletam trūkst galvaskausa un kāju daļas. 1,3 m dziļumā atsegts 31. (4. att.). un 32. kaps. Tajos apbedītas jaunas sievietes, kuru galvas rotāja brokāta vainagi.

19. tranšeja iemērīta „C” formā, pie baznīcas ziemeļu sienas, starp 2. un 3. kontrforsu. Tā 9,28 m gara un 1 m plata. Tranšeja izpētīta līdz 1,30 m dziļumam. Tajā nelielā dziļumā atsegts 23. kaps, kur guldīts jaundzimis bērns. Ap 0,4 m dziļumā, tranšejas ziemeļu daļā atsegta baznīcas ziemeļu sienas bruģēta apmale (5. att.), kas izlikta no galvas un dūres lieluma granīta akmeņiem. Apmale veidota līdz 0,9 m attālumam no baznīcas sienas, ar kritumu ziemeļu virzienā, kur to norobežo laideniski likti sarkanā māla ķieģeļi. To noņemot, 0,57 m dziļumā atsegts kaķa skelets. Tranšejas vidusdaļā, 0,52–0,58 m dziļumā atsegts 1. kaulu kambaris (6. att.). 0,78 m dziļumā atsegts 3. kaulu kambaris, tas bija līdz 0,32 m dziļš.

20. tranšeja iemērīta baznīcas dārza, uz ziemeļiem no sakristejas. Tā 9,6 m gara un 1 m plata. Tranšeja izpētīta līdz 1,20 m dziļumam. Tranšejas dienvidu daļā atsegts 36. kaps, mirušajam zem galvas atradās divas bronzas kniepadatas. Tranšejas vidusdaļā, 1,2 m dziļumā atsegts 37. kaps (7. att.), skeletam trūkst labās puses krūškurvja kaulu. Mirušajam zem galvas likta monēta un zvārgulis.

21. tranšeja iemērīta baznīcas iekšpagalmā, tā savieno draudzes nama ziemeļaustrumu stūri un 22. tranšeju. Tranšeja 6,3 m gara un 1 m plata. Tranšeja izpētīta līdz 1,50 m dziļumam. Tranšejas ziemeļu daļā, 1,10 m dziļumā atsegts 40. pārapbedījums. Tajā ieraktas divu postītu apbedījumu paliekas – divi galvaskausi, trīs stilbu un viens iegurņa kauls.

22. tranšeja iemērīta baznīcas iekšpagalmā, tā rakta no 1. līdz 3. kontrforsam. Tranšeja 18 m gara un 0,7 m plata. Tranšeja izpētīta līdz 1,20 m dziļumam. Tranšejas vidusdaļā, atsegts 41. un 42. kaps. 41. kapā apbedīts bērns, bet 42. - ļoti garš (1,8 m) pieaudzis vīrietis, bez piedevām.

23. tranšeja iemērīta baznīcas iekšpagalmā, tā rakta no šķūņa dienvidu sienas līdz 3. kontrforsam. Tranšeja 7,5 m gara un 0,7 m plata. Tranšeja izpētīta līdz 1 m dziļumam. Tranšejas ziemeļu galā, kas pieslēdzās šķūņa sienai, 0,91 m dziļumā atsegts 2003. gadā daļēji izpētītā apjomīgā kaulu kambara dienvidu daļas stūris.

1. laukums iemērīts pie sakristejas austrumu sienas. Tas 8,8 m garš un 1,7 m plats. Laukums izpētīts līdz 1,12 m dziļumam. 0,12 m zem cokola augšdaļas atsegta sakristejas austrumu sienas bruģēta apmale, kas izlikta no galvas un dūres lieluma granīta akmeņiem. Laukuma dienvidu

daļā, ap 1 m dziļumā atsegts 24., 25. un 26. apbedījums (8. att.). 24. kaps izpētīts līdz viduklim, tā pārējā daļa turpinājās uz austrumiem no laukuma. 25. kapā mirusī guldīta dēļu zārkā, no piedevām konstatēta neliela riņķsakta, kniedēta naža spala fragments un lāča nagu piekariņi. No 26. kapa saglabājusies tikai kāju daļa, pārējais apbedījums izpostīts būvējot sakristejas austrumu sienu. Apbedījumus noņemot, 1,10 m dziļumā konstatēta morēnas pamatzeme. Laukuma ziemeļu daļā atsegts 27., 28. un 29. apbedījums (9. att.). 27. kapā mirušais apbedīts dēļu zārkā, no skeleta saglabājies galvaskauss un krūškurvja augšējā daļa. No 28. kapa saglabājusies tikai kāju daļa, pārējais apbedījums izpostīts būvējot sakristejas austrumus sienu. 29. kaps izpētīts līdz viduklim, tā pārējā daļa turpinājās uz austrumiem no laukuma.

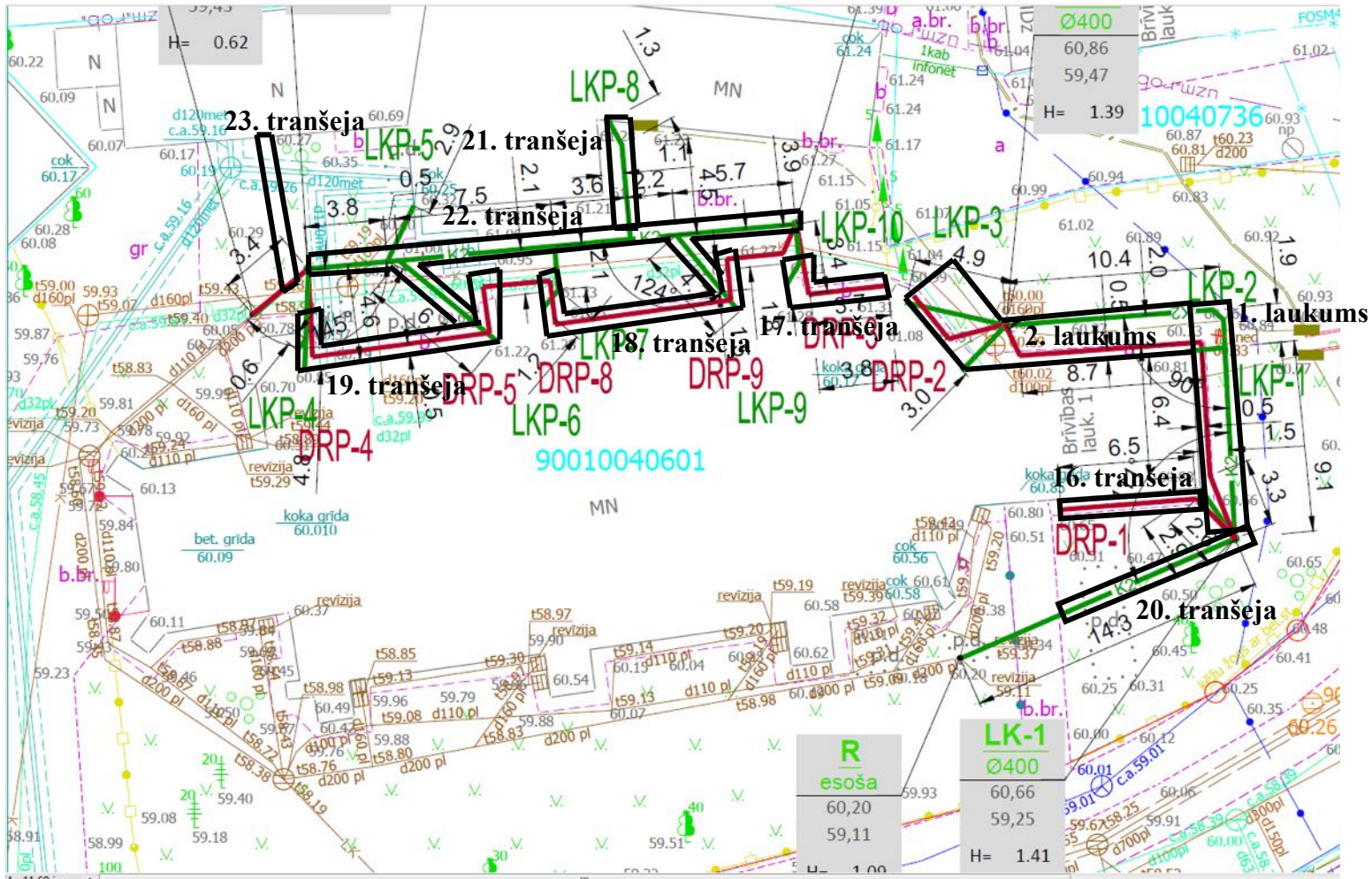
2. laukums iemērīts 45 grādu leņķī, lai piekļautos sakristejas ziemeļu sienai un baznīcas ziemeļaustrumu stūrim, līdz 1. kontrforsam. Laukums 15 m garš un 2,25 m plats. Laukums izpētīts līdz 1,4 m dziļumam. Jau virskārtā, uzreiz pēc velēnas noņemšanas, tajā atsegta sakristejas un baznīcas sienas bruģēta apmale, kas izlikta no galvas un dūres lieluma granīta akmeņiem (10. att.). Apmale veidota līdz 1 m attāluma no sienas, ar kritumu ziemeļu virzienā, kur to norobežo blīvi liktu granīta akmeņu josla. Laukuma ziemeļu daļā, 0,51 m dziļumā atsegts 2. kaulu kambaris. Tas veidots ovālā formā, 0,7 m garš un 0,57 m plats. Laukuma A daļā atsegts 33., 34., 35., 38., 39., 40. kaps. 37. apbedījuma inventārā atrastas divas 17. gs. kaltas monētas. 38. kapā mirušais guldīts uz labajiem sāniem, t.s. dziļās grēku nožēlas pozā (11. att.). 40. pārapbedījumā atrasts uz labajiem sāniem guldīts galvaskauss.

Arheoloģiskās izpētes darbos pie Tukuma ev. lut. baznīcas 2020. gada jūnijā–septembrī izpētīta 114,19 m² liela kapsētas teritorija, 21 cilvēka un viens dzīvnieka apbedījums, kā arī četri kaulu kambari. Regulārie cilvēku apbedījumi datējami periodā no 16. gs. otrās puses–18. gs. pēdējam ceturksnim, savukārt kaulu kambari un dzīvnieka apbedījums ierakts vēlāk. Izpētes darbos savāktas arī ap 500 postītu indivīdu apbedījumu paliekas, kas pēc antropoloģiskā izvērtējuma pārapbedītas pie sakristejas ziemeļu sienas, 2. laukuma vidusdaļā (12. att.). Atrastas ap 700 senlietas, kas pārstāv rotaslietu, monētu, sadzīvē lietojamo priekšmetu, darbarīku, ieroču, trauku un būvkalumu funkcionālās grupas. No būvvēstures liecībām īpaši svarīga ir ap baznīcas ziemeļu sienu un sakristejas ziemeļu un austrumu sienu izpētītā bruģētā apmale. Tā devusi autentiskas norādes plānotajiem šī būvelementa restaurācijas darbiem. Atrastās senlietas tiks nodotas Tukuma muzejam, regulāro apbedījumu skeletu kauli glabājas LU Latvijas vēstures institūta Bioarheoloģisko materiālu krātuvē.

2020. gada 12. oktobrī

arheoloģisko izpētes darbu vadītājs /R. Brūzis/

1. attēls

Arheoloģisko izrakumu laukumu un tranšeju situācijas plāns pie Tukuma evaņģēliski luteriskās baznīcas.

2. attēls

17. tranšēja. Bruģēta apmale.

3. attēls

18. tranšeja. Bruģēta apmale un 4. kaulu kambaris.

4. attēls

18. tranšeja. 31. apbedījums.

5. attēls

19. tranšeja. 23. apbedījums un bruģētas apmales fragments. Skats no rietumiem.

6. attēls

19. tranšeja. Kaķa apbedījums un 1. kaulu kambaris. Skats no rietumiem.

7. attēls

20. tranšeja. 37. apbedījums.

8. attēls

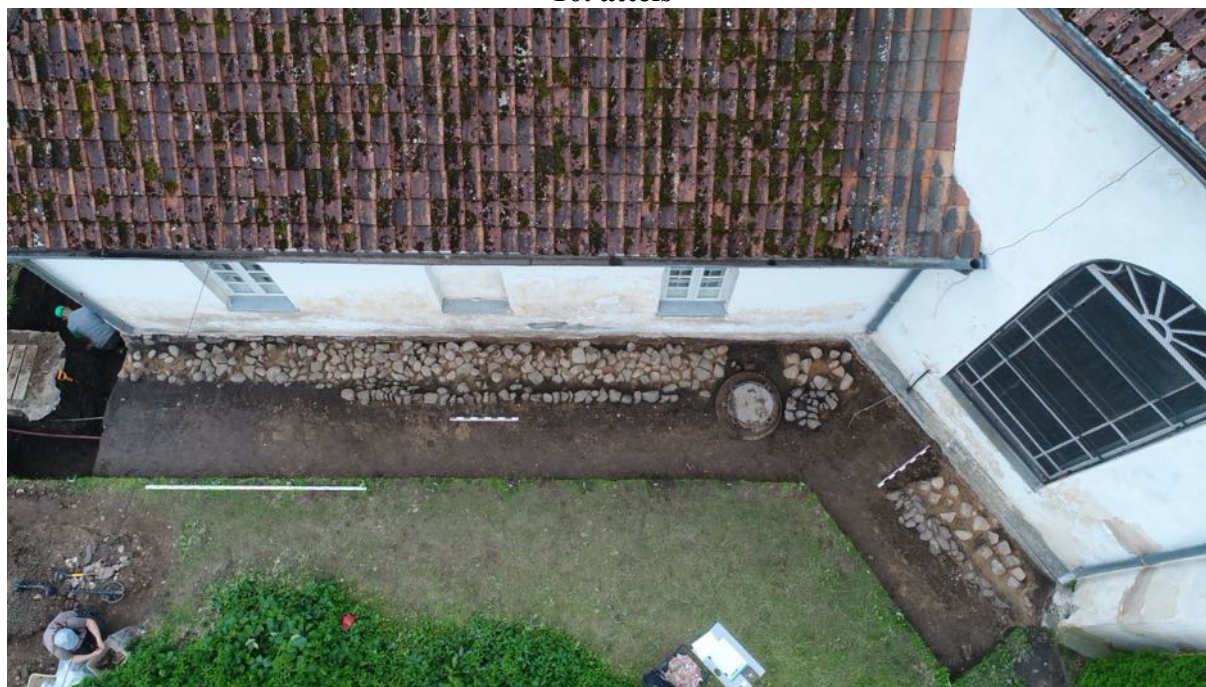
1. laukums. 24., 25. un 26. apbedījums.

9. attēls

1. laukums. 27., 28. un 29. apbedījums.

10. attēls

2. laukums. Bruģēta apmale. Aerofoto.

11. attēls

2. laukums. 38. apbedījums.

12. attēls

2. laukums, pēc daļējas aizbēršanas.
Pārapbedītie postītu apbedījumu skeletu kauli, kas atrasti pētījumos 2019. un 2020. gadā.